

Pulsió evolutiva (Vishnu)

Joan Palet i Martí

Resum

Es proposa la formulació d'una pulsió evolutiva integradora de la pulsió de vida (Eros) i la pulsió de mort (Thànatos). El déu hindú Vishnu simbolitza aquesta pulsió. Es considera que l'afany infantil d'omnipotència és el factor que més dificulta la presa de consciència de la nostra persona; es considera que «l'actitud àcrata» és la que més útil pot ser als pacients. S'il·lustren aquests conceptes amb material clínic.

En un escrit publicat a la «Revista Catalana de Psicoanàlisi» (1995) amb el títol: *La pulsió tanàtica des d'una perspectiva integradora* ja proposava parlar d'una pulsió evolutiva integradora de la pulsió de vida (Eros) i la pulsió de mort (Thànatos) en joc dialèctic.

El déu Vishnu és, segons la mitologia hindú, un déu que s'ha reencarnat nou vegades i encara en queda una de pendent. La novena fou Buda.

En el llibret *Mitos y Misterios de la India* (Sunjan Singlar 1972), p. 11, diu: «Es de notar que las sucesivas encarnaciones de Vishnu tienen una sorprendente similitud con la teoría de Darwin sobre la evolución de las especies». Per això proposo Vishnu per simbolitzar aquesta pulsió evolutiva.

Podríem dir que aquest escrit és la continuació i és complementari d'aquell i, si insisteixo sobre el tema, és per la importància que té la nostra forma de pensar sobre la nostra actitud com a terapeutes.

Per tant puc dir que aquest escrit, encara que tingui un inici aparentment teòric, és eminentment clínic, cosa que espero mostrar amb l'aportació de material adequat.

No repetiré el que la ciència ens ensenya sobre el procés evolutiu de l'Univers, cosa que ja he fet en altres escrits (Palet 1989). Sols recordaré que l'home està constituït per la mateixa matèria-energia bàsica que la resta de l'Univers estructurada de tal manera que ha adquirit la facultat de pensar i de conèixer sobre l'Univers i sobre si mateix. No

obstant, penso que aquest coneixement és encara molt limitat i molt impregnat pel pensament màgic propi dels inicis de la humanitat.

És indubtable que el procés evolutiu del coneixement segueix la seva marxa, sobretot en els aspectes tècnics, però en els aspectes pròpiament humans, l'evolució és molt més lenta, fet lligat a la limitació de la nostra vida individual.

Ja Freud (1930) en *El malestar en la cultura* assenyalava el contrast entre els avenços tècnics i la poca repercussió que aquests tenien sobre un vertader benestar de la humanitat.

Ell ho relacionava amb un inadequat funcionament del Súper-jo social per integrar la pulsió tanàtica, que resta així a disposició del poder de domini.

Com he dit en altres ocasions, penso que el factor més determinant en la dificultat de l'evolució del coneixement del pròpiament humà, resideix en la persistència de l'afany infantil d'omnipotència. En patologia aquest seria també el factor que impediria tenir una consciència el més clara possible de la nostra persona.

Aquest afany infantil d'omnipotència, lligat al narcisisme egocèntric, està en la base dels dogmatismes, individuals i de grup, que donen la convicció d'estar en possessió de la veritat bloquejant el procés del canvi evolutiu del coneixement.

Per això penso que l'adopció d'una autèntica actitud bàsicament àcrata és el més adequat per ajudar els nostres pacients a superar el bloqueig que sofreixen en el seu procés de desenvolupament.

Vull deixar clar que, encara que els diccionaris facin sinònim àcrata d'anarquista, històricament el moviment anarquista va utilitzar la ideologia àcrata per a un procés de poder en el qual intentava imposar-la per la força, caient en la més flagrant contradicció (Campos i Palet, 1996).

Per això parlo d'actitud i no d'ideologia.

Hegel a principis del segle XIX, ens fa comprendre que la dialèctica és la dinàmica que mou el món i que el Ser existeix en la seva dialèctica amb el No-res.

Si dibuixem una A en una pissarra, podem no veure-la sense esborrar-la fent desaparèixer el no-A guixant al seu entorn.

En la seva Lògica, al desenvolupar la dialèctica entre Ser i No-res, arriba al concepte de quantum quasi un segle abans que Plank fundés la física quàntica.

És significatiu que, amb el seu concepte d'Absolut, arribés a una filosofia que ho explicava tot després que, amb el seu pensament dialèctic, havia establert una base que deixava obert el procés evolutiu del pensament d'acord amb el procés evolutiu de l'Univers. Una vegada més, la persistència de l'anhel infantil d'omnipotència, es posa de manifest.

En el terreny religiós, les teologies de l'alliberació i de la marginació (Fraijó 1985, Tamayo 1989), donen testimoni de l'impuls evolutiu que somou les coses que semblen més inamovibles.

No és casual que Manuel Fraijó (p. 123) faci una extensa cita de Hegel.

El conegut humorista W. Fernández Flores (1942), en la seva novel·la *Las siete columnas*, Acracio, un anacoreta, convenç al diable que retiri els set pecats capitals del món dels homes i, a partir de llavors, la vida humana decau per falta d'estímul i s'arriba a una situació desesperada d'abandonament. A la p. 366 parla amb Acracio un dels protagonistes:

«Los siete pecados capitales —añadió Oliván— eran las siete columnas que sostenían el edificio social, la civilización, el progreso; nuestras convenciones, nuestras leyes, nuestro trabajo, nuestro bienestar, hasta nuestros afectos, descansaban su milenaria y enorme mole sobre ellas. Cayeron los siete recios pilares y todo cayó. La Humanidad se debate ahora entre ruinas.»

Al final s'organitza una peregrinació a la Roca Negra, que és on el diable s'apareixia a Acracio, per demanar-li que restableixi els set pecats capitals. Acracio tracta de convèncer la gent que és per falta de costum que les coses no van bé. Que si ténen paciència tot anirà bé. No li fan cas i finalment ell també s'afegeix a la peregrinació.

Segurament té raó el meu amic Pep Mateo, psicòleg de Girona, quan em fa notar que el nom d'Acracio pot tenir significat en relació a la ideologia àcrata. Els anarquistes cauen en contradicció al voler imposar, per la força, aquesta ideologia i Acracio també al voler «arreglar el món» interferint dràsticament en el seu procés evolutiu.

El llibre d'Alfredo Capellà (1998) *El psicoanálisis dialéctico* té coses molt en la línia del

que jo tracto d'exposar aquí. En la Introducció, p. 11-12 diu «Finalmente, señalar que cada una de las propuestas de este seminario, que se quiere dialéctico, no pretende ser cerrada y definitiva, sino abierta al posible diálogo y debate. Este es nuestro punto de partida».

Pere Folch (1994), al parlar de canvi terapèutic diu:

«Si hagués de plasmar en una analogia planera aquest canvi terapèutic en el règim de la realitat interna del pacient, diria que ha passat venturosament des de la dictadura del Súper-jo i de la compulsió repetitiva, a la indeterminació d'una democràcia d'objectes interns els quals, sense majories absolutes, es vinculen i s'enriqueixen en igualtat de drets.»

Jo canviaria democràcia per dinàmica àcrata, però tal com ell ho planteja és quasi el mateix.

També voldria dir que, quan contemplo documentals sobre el comportament animal, penso que els nostres conflictes com a humans vénen de molt més lluny que de la nostra infància, sense negar la importància d'aquesta.

Podria estendre'm més amb consideracions sobre aquest tema, però prefereixo passar a l'aportació d'anècdotes clíniques esclaridores del que intento transmetre.

1. En una col·laboració que vaig fer amb OBINSO (obra dedicada a l'intent d'inserció social de delinqüents) projectaven la posta en marxa d'un lloc d'acolliment per a delinqüents al sortir de la presó, per evitar que tornessin a delinquir i buscar altres formes de viure.

El primer problema que es plantejaven és el de quines persones podien atendre.

Jo els vaig assenyalar que ells intentaven fer una tasca per lluitar contra la marginació i el primer problema que havien d'afrontar era a qui marginarien ells per poder treballar.

2. En una reunió d'unes trenta persones que tractaven el tema de com organitzar-nos per funcionar millor, algú va parlar de l'organització de les abelles com a exemple de bona organització. Jo vaig intervenir dient que segurament podíem aprendre coses de les abelles però sense caure en idealitzacions, ja que les abelles, amb la seva bona organització, s'havien quedat en abelles i jo preferia no estar tant ben organitzat i ser humà.

3. Es tracta d'un pacient del que ja he parlat altres vegades. Té simptomatologia obsessiva, principalment necessitat de fer cerimonials senzills per evitar desgràcies, però això no és problema per a ell, ja que els fa i a més creu en la seva eficàcia (persistència del pensament màgic).

El seu problema és una important ambivalència, potser millor divalència, en les seves relacions, especialment amb la seva parella. Per un costat és la persona més valuosa per a ell i per l'altre té pensaments de menyspreu cap a ella (està «gorda», cosa que no és real).

En la seva relació amb mi també es manifesta aquesta divalència. Al principi de la teràpia portà aquest somni: jo em moria i això el desesperava, perquè sense mi no sabia com continuar la seva relació de parella. Llavors decidia deixar la parella i això el tranquil·litzava. Jo li vaig dir que no pensava morir-me per solucionar-li el problema i que, mentre vingues la teràpia, jo el seguiria atenent.

En una ocasió que tractava d'aclarir-li el perquè d'aquesta divalència relacionada amb la seva biografia: fill únic, amb un pare dominant que li bloquejava les seves iniciatives, menystingut per un grup de cosins seus, etc. fets que el portaven a un aïllament en el que se sentia feliç amb jocs solitaris (cotxets que encara conserva), em digué: «mentre l'escolto amb atenció penso: què està dient aquest cabró?» En fer-li veure que aquest pensament procedeix de la part que se sent feliç en l'aïllament i que ara se sent amenaçada afegí: «ara, a més, fill de puta».

Més recentment passà un llarg període aparentment estacionari i em digué: «Ara se'm fa difícil avançar, perquè m'adono del més menyspreable de mi mateix. Per exemple, quan veig fets catastròfics per la tele, penso: «que es fotin» i això em fa mal». Li senyalo que precisament una característica important de la seva part conflictiva és la de menysprear i ara, quan va prenent coneixement d'ella, la seva reacció és de menyspreu.

Em diu: «què he de fer, estar-ne orgullós?». Li aclareixo que jo no li dic això. Simplement li faig veure que la tendència al menyspreu no és exclusiva de la seva part conflictiva i així difícilment la podrà integrar. Diu que no entén gaire bé el que li estic dient, però des de llavors els progressos són més ostensibles.

En una sessió recent digué: «Estic trist perquè no puc estar trist», frase significativa que la seva important part de tint autístic va participant del món emocional imprescindible per a una autèntica relació inter-subjectiva.

Cal remarcar que és una persona socialment ben acceptada i benvolguda pel seu entorn, ja que el problema és bàsicament en el seu món intern, cosa que ha repercutit en quedar-se a un nivell d'estudis i treball per sota de les seves possibilitats.

Actualment ha acceptat un treball de més responsabilitat en una altra empresa cosa que, segons ell, abans no hauria pogut fer. Des de llavors se'l veu més cuidat i està més optimista de cara al futur.

4. Una pacient que anava prenent consciència d'aspectes dissociats i negats, en una sessió em digué: «Tot això és com la cara de l'altra moneda.» En fer-li veure el lapsus, va dir que s'havia equivocat i jo li vaig senyalar que havia dit una gran veritat, ja que aquests aspectes que anava descobrint no eren encara «l'altra cara de la moneda» sinó «la cara de l'altra moneda».

5. En aquesta mateixa línia, un pacient amb molts anys de teràpia, em portà el següent somni: Descobria en el seu moneder que portava una moneda falsa, ja que no era d'una sola peça sinó formada per dues mitges monedes, cara i creu, enganxades d'una forma barroera. Un altre personatge del somni li deia que era bona, però ell tenia molt clar que era falsa.

En un somni posterior, portava en el moneder una moneda que no era falsa, però no la podia utilitzar perquè era estrangera.

Més recentment en una sessió, recordà una informació que havien donat per la tele sobre delinqüents infantils i em digué que ell veia una solució molt clara al problema i pensava que jo no hi estaria d'acord i, a més, en trauria algun significat. Segons ell, la manera d'acabar amb el problema era tancar tots els delinqüents infantils a la presó.

Vaig confirmar-li el meu desacord, perquè creia que eren altres les mesures que s'havien d'utilitzar, de caràcter social, naturalment i també li vaig confirmar la seva sospita del significat que podia tenir la seva manera de pensar. Vaig dir-li que la seva idea d'empresonar els delinqüents infantils l'estava realitzant en el seu món intern «empresonant» els seus aspectes infantils que considera «delinqüents». Per això se sentia molt sovint bloquejat i els somnis de les monedes mostraven que la seva identitat no estava integrada.

Aquest pacient, que en un principi l'hauríem pogut diagnosticar de «borderline», encara que amb lentitud, va evolucionant favorablement.

Per acabar, diré que la meua idea bàsica és que els nostres conflictes de relació amb els altres i amb el món, tenen la seva arrel en els conflictes interns de relació amb nosaltres mateixos, que dificulten la integració de la personalitat, encara que a vegades els altres ens ho posen ben difícil... i nosaltres també...

Per això, tal com he dit abans, penso que amb una actitud bàsicament àcrata és com millor podem

acompanyar als nostres pacients a prendre consciència del seu conflicte intern, millorar la integració i tenir més pau interior.

Segurament bastants terapeutes no estaran d'acord amb el meu punt de vista i, amb altres actituds, aconseguiran bons resultats. Vull deixar clar que jo explico on he arribat amb la meva experiència i la forma amb la que em trobo més còmode i natural per treballar.

Penso que cadascú ha de trobar la forma més idònia per a ell i que aquesta quedi oberta a evolucionar amb el pas del temps.

Joan Palet i Martí

Alcolea, 8, 1° 2^a

08014 Barcelona

93 431 53 89

gozer@loscontenidos.com

Bibliografia

- CAMPOS AVILLAR, J. y PALET MARTÍ, J. (1996): «Cultura grupal àcrata versus cultura grupal jeràrquica». *Boletín de la SEPTG*.
- CAPELLÀ, A. (1998). *El psicoanálisis dialéctico*. Herder. Barcelona.
- FERNÁNDEZ FLÓREZ, W. (1942). *Las siete columnas*. Obras Completas. Tomo III, 2^a ed., p. 153. M. Aguilar. Madrid.
- FOLCH, P. (1994): «El canvi terapèutic des d'una perspectiva psicoanalítica» - *Jornades de la Revista Catalana de Psicoanàlisi*. Barcelona.
- FRAIJO, M. (1985). *Jesús y los marginados*. Madrid: Ediciones Cristiandad.
- FREUD, S. (1930). *El malestar en la Cultura*. Alianza Editorial. El libro de bolsillo. Duodécima reimpresión (1987). Madrid.
- HEGEL, G. W. F. (1982). *Ciencia de la Lógica*. Buenos Aires: Ediciones Solar.
- PALET MARTÍ, J. (1989). *La ment envers l'horitzó (el rept grupal i altres aventures)*. La llar del llibre.
- «La pulsíó tanàtica des d'una perspectiva integradora», p. 95. *Revista Catalana de Psicoanàlisi*, vol. XII, n° 1 (1995). Barcelona.
- SUJAN SINGLAR (1972). *Mitos y misterios de la India*. Tour India Services.
- TAMAYO ACOSTA, J. J. (1989). *Para comprender la Teología de la Liberación*. Ed. Verbo Divino.
- (1990). *La teología de la Liberación*. Madrid: Ediciones de Cultura Hispánica.